

VERSLO APLINKOS VEIKSNIŲ ANALIZĖ IR JŲ VERTINIMO KRITERIJAI

Mindaugas Samoška

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
El. paštas: mindaugas.samoska@dok.vgtu.lt

Santrauka. Straipsnyje aptariami verslo sąlygų, verslo aplinkos ir konkurencingumo sąvokų santykis mokslinėje literatūroje. Aptariama verslo aplinkos vertinimo metodikos sudarymo seka, analizuojami dažniausiai vertinami verslo aplinkos veiksniai ir jų vertinimo kriterijai, pateikiamas analizės apibendrinimas. Išanalizavus penkias geriausiai žinomas pasaulyje verslo aplinkos vertinimo metodikas sudaromas dažniausiai vertinamų veiksmų, įvardijamų kaip turinčių didžiausią įtaką verslo aplinkai, rinkinys, aptariami veiksmų vertinimo kriterijų ypatumai.

Reikšminiai žodžiai: konkurencingumo vertinimas, verslo sąlygos, kriterijų analizė, veiksmų reikšmingumai.

Įvadas

Pastaraisiais metais Europos Sąjungoje, JAV ir didžiojoje dalyje likusio pasaulio vyraujanti ūkio nuosmukio tendencija įtakoja daugelio verslo įmonių strateginius veiklos planus ir skatina vykdyti verslo politikos pokyčius. Įmonės ieško naujų ir sistemingiau taiko jau žinomus būdus kaip prisitaikyti prie dinamiškų vartotojų poreikių ir rinkos konkurencijos. Konkurentų rinkodaros politika ir aktyvių veiksmų intensyvumas skatina ieškoti būdų teikti vartotojams kokybiškesnes prekes bei paslaugas nedidinant prekių gamybos ir paslaugų teikimo sąnaudų. Viena iš pagrindinių sąlygų sėkmingai verslo plėtrai yra konkurencingumo lygis aplinkoje, kurioje plėtojamas verslas. Dėl konkurencingumo koncepcijos daugialypiškumo, nustatyti konkurencingumo lygį vertinant pavieniūs ekonominiai veiksniai (pajamų lygis, produktyvumas ir kt.) būtų nepakankama (Begg 1999; Huggins 2000). Konkurencingumas turėtų būti suvokiamas iš ilgojo laikotarpio perspektyvos dėl trumpajam laikotarpiui nebūdingų veiksmų poveikio konkurencingumui. Turimi omenyje neekonominiai veiksniai, darantys įtaką konkurencingumui – darnus vystymasis, aplinkosauga, nusikalstamumo lygis (Jiang, Shen 2010). Konkurencingumo, verslo sąlygų ir verslo aplinkos sąvokos mokslinėje literatūroje dažnai vartojamos apibūdinti tam pačiam objektui. Praktikoje verslo aplinkai, konkurencingumui įvertinti yra naudojami skirtingi metodai, atliekamos periodinės studijos, kuriose vertinami veiksniai, darantys įtaką verslo aplinkai. Tradiciškai mokslinėje literatūroje verslo aplinką priimta analizuoti tarptautiniu, nacionaliniu ir vietiniu lygmeniu (Bersėnaitė

2008). Straipsnyje aptariamos sąvokos, vertinimo metodai taikomi analizuojant verslo aplinką tarptautiniu lygmeniu. Šio straipsnio tikslas – atlikti verslo aplinkos veiksmų analizę ir išskirti jų vertinimo kriterijus.

Verslo aplinkos, verslo sąlygų ir konkurencingumo sąvokų santykis mokslinėje literatūroje

Verslo sąlygų vertinime būdinga tapatinti verslo sąlygų, konkurencingumo ir verslo aplinkos sąvokas (Titarenko *et al.* 2007, Vijeikis, Makštutis 2009). Tam pačiam tyrimo objektui apibūdinti Pasaulio banko tyrime naudojama sąvoka „verslo sąlygos“, Pasaulio ekonomikos forumo, Šveicarijos vadybos instituto tyrimuose – „konkurencingumas“, EIU (the Economist Intelligence Unit) tyrime – „verslo aplinka“. Skirtingos tyrimų metodikos turi bendrų bruožų, vertinami veiksniai dažnai panašūs ir kai kuriais atvejais tapatūs. Metodai tarpusavyje lyginami kaip skirti tirti analogišką objektą.

Konkurencingumas išreiškia reliatyvią, t. y. santykiinę, įmonės, ūkio šakos, regiono, šalies ar šalių grupės (ekonominę, socialinę, technologinę ir kt.) poziciją kitų įmonių, ūkio šakų, regionų, šalių bei jų grupių atžvilgiu. (Navikas, Malakauskaitė 2010). Tačiau iki šiol nėra bendro visuotinai priimto šalies konkurencingumo apibrėžimo (Balkytė, Tvaronavičienė 2010). V. Titarenko *et al.* (2007) teigia, kad konkurencingumas ir visi minėti jo elementai priklauso nuo verslo sąlygų šalyje, kurias lemia politinę situaciją apibūdinantys rodikliai, demokratija, teisių lygybė, saugumas, išsilavinimo lygis bei kiti veiksniai, pagal kuriuos nustatoma bendroji šalies gerovė. Netiesiogiai atskiriamos dvi sąvokos ir jų tarpusavio san-

tykis – verslo sąlygos įvardijamos kaip tiesiogiai šalies konkurencingumą lemiančių veiksnių rinkinys.

Verslo sąlygų ir verslo aplinkos sąvokų tapatinimas būdingas daugelyje šalių konkurencingumą tiriančių studijų – Pasaulio banko „Doing Business“, Pasaulio ekonomikos forumo tyrimuose ir kt. Tiek verslo sąlygos, tiek verslo aplinka minėtuose tyrimuose yra suprantama kaip visų verslą įtakančių veiksnių visuma, kurios elementų kitimas tiesiogiai įtakoja šalies konkurencingumo rodiklius, vertinamus pagal specialią metodiką (Jewell 2002).

Sistemiškas darbas apie šalies konkurencingumą, jo apibrėžimą ir svarbiausias dalis yra 1995 metais atliktas vokiečių mokslininko H. Trabold darbas. Jo sudarytoje konkurencingumo hierarchinėje sistemoje (1 pav.) išskirti trys konkurencingumo veiksnių svarbumo lygmenys. Viršuje Trabold įvardija šalies gebėjimą uždirbti, kaip didžiausią konkurencinį šalies pranašumą. Gebėjimas uždirbti įtakojamas žemiau esančių veiksnių – gebėjimo parduoti, gebėjimo pritraukti (vietos patrauklumo veiksny) ir gebėjimo prisitaikyti. Gebėjimo prisitaikyti veiksny apibūdinamas kaip šalies įmonių igūdžiai reaguoti į kintančias verslo sąlygas.

1 pav. Šalies konkurencingumo hierarchija (Trabold 1995)

Fig. 1. Hierarchy of national competitiveness (Trabold 1995)

Globalizacijos ir internacionalizacijos procesai keičia verslo aplinką kiekvienoje šalyje, iškeldami daugybę naujų problemų ir klausimų (Čiburienė, Zaharieva 2006). Šiuolaikinių įmonių sėkmė labiau priklauso nuo jų sugebėjimo parduoti itin konkurencingoje rinkoje nei nuo jų sugebėjimo užtikrinti kokybę (Ginevičius, Čirba 2009). Pagrindinė įmonių išlikimo sąlyga rinkos ekonomikoje yra jų konkurencingumas (Ginevičius 2010).

Verslo aplinkos veiksniai ir jų vertinimas

Veiksniai, darantys įtaką verslininkų investicijų pritraukimui yra apibūdinami kaip verslo sąlygų palankumo

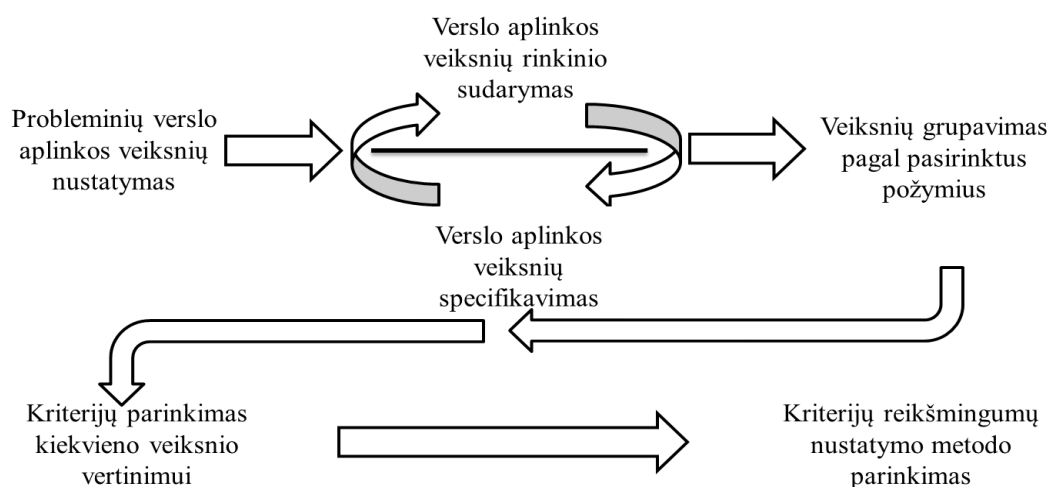
veiksniai. Modelyje ar metodikoje turi būti aiškiai išdėstyta, kokie verslo aplinkos veiksniai yra vertinami, argumentuojama kodėl būtent šie veiksniai, apibrėžtas veiksnių standartizavimas, reikalingų duomenų rinkimo būdas, įverčių sintezavimo būdas ir kokią galutinį rezultatą tikimės gauti baigę vertinimą.

Verslo sąlygų palankumo lygiui įtakos turi didelis kiekis veiksnių, paprastai vertinimo metodikose ir modeliuose suskirstytų į kategorijas ar sritis. Kai kurie pavieniai veiksniai turi mažai įtakos galutiniam rezultatui, tačiau turi būti tinkamai įvertinta jų įtaka. Tokiu atveju atskiriems veiksniams nustatomas reikšmingumas. Jeigu į vertinamų veiksnių sąrašą bus įtraukti itin mažai įtakos turintys veiksniai – atsiras tikimybė didesnei paklaidai, duomenys bus sunkiau surenkami, ilgiau sintezuojami ir rezultatai gaunami ne realiu laiku, o interpretuoti pagal vėluojančius duomenis. Todėl verslo sąlygų palankumui įtakos turinčių veiksnių sąrašas turi būti glaustas, į jį įtraukti tik didesnę įtaką turintys veiksniai. Taip pat galima veiksnius grupuoti ir taikyti kelių lygių vertinimo sistemą, agreguojant žemesnio lygio veiksnių įverčius pagal nustatytus kriterijus į veiksnių įverčius pagal aukštesnio lygio kriterijus. Bendras visų naudojamų verslo sąlygų vertinimo metodų bruožas yra duomenų palyginamumo sąlygos užtikrinimas (Olsthoorn *et al.* 2001), t.y. remiantis tyrimų rezultatais sudaromos šalių rikiuotės pagal verslo sąlygų palankumo požymį.

Kai kurie verslo aplinkos elementai (veiksniai) yra statiški, nekintantys. Tai šalies geografinė padėtis, klimatas, laiko juosta ir su tuo susiję privalumai, trūkumai. Taip pat dalis verslo sąlygų veiksnių, kurie negali būti tiesiogiai įtakojami, tačiau gali lėtai kisti besivystant ekonomikai – kaimyninių šalių infrastruktūra (Mereuta *et al.* 2008), mokestinė sistema, prekybiniai ryšiai, gamybos ir paslaugų teikimo specializavimasis, lyginamasis ir sąlyginis šalies pranašumas.

Skirtingų institucijų sukurtose ir naudojamosiose verslo aplinkos vertinimo metodikose įtraukti verslo aplinkos veiksniai dažnai kartojasi. Tačiau analizuojant verslo aplinkos veiksnių specifikacijas ir vertinimo kriterijus kiekvienoje atskiroje metodikoje, išryškėja jų skirtumai ir skirtingas veiksnių interpretavimas. Veiksniai vertinami pagal skirtingus kriterijus, skiriasi ir įverčių sintezavimo metodai, seka. Skirtingų institucijų sukurtose verslo aplinkos vertinimo metodikose įtraukti verslo aplinkos veiksniai dažnai kartojasi (Sin *et al.* 2005). Tačiau analizuojant verslo aplinkos veiksnių vertinimo kriterijus kiekvienoje atskiroje metodikoje, išryškėja jų skirtumai. Norint įvertinti verslo aplinką ir parengti vertinimo metodiką, būtina nustatyti vertinamų veiksnių rinkinį, parinkti

tinkamus kriterijus ir juos sugrupuoti, kaip pavaizduota 2 pav.

2 pav. Verslo aplinkos vertinimo metodikos sudarymo seka

Fig. 2. Development scheme of business environment assessment methodology

Kaip pavaizduota 2 paveiksle, sudarant verslo aplinkos vertinimo metodiką, didžiąją veiksmų sekos dalį sudaro verslo aplinkos veiksnių identifikavimas, atranka, specifikuojimas ir grupavimas. Vertinamų veiksnių rinkinio sudarymas ir jų specifikuojimų aprašymas vykdomas lygiagrečiai. Tuo siekiama eliminuoti galimas klaidas ir neįtraukti į skirtingas vertinamų veiksnių grupes iš esmės to paties objekto ar jo dalies.

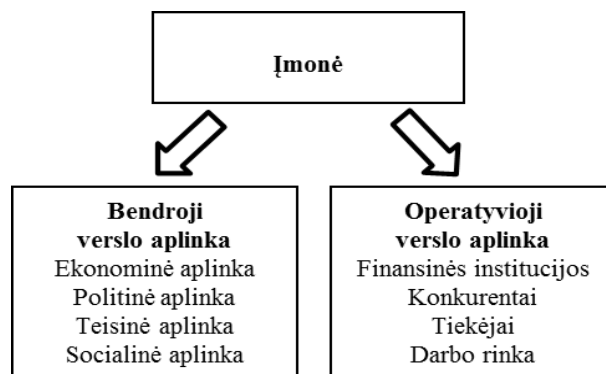
Verslo aplinkos veiksniai vertinami pagal pavienius arba grupinius kriterijus (Ming, X; Weihua, C. 2010), jų reikšmingumui apskaičiuoti parenkamas ir pagrindžiamas metodas.

Dažniausiai analizuojami verslo aplinkos veiksniai

Pagal skirtingas metodikas vertinami tie patys verslo aplinkos veiksniai nėra tapatūs – veiksnių reikšmingumas galutiniam rezultatui skiriasi. Tokie patys veiksniai yra vertinami pagal skirtingo lygio kriterijus, veiksnių įvertinimai turi skirtingą reikšmę galutiniam rezultatui.

Verslo aplinkos veiksniai turi skirtingo stiprumo įtaką verslui ir šių veiksnių išskiriama labai daug. J. Worthingtonas ir C. Brittonas (2006) siūlo skirstyti pagrindinius verslo sąlygų veiksnius į rūšis pagal veiksnių prigimties požymį. Skiriamos dvi verslo sąlygų veiksnių rūšys – operatyvieji veiksniai (turintys įtakos konkrečiai įmonei) ir bendrieji veiksniai (turintys įtakos visoms įmonėms). Bendrųjų verslo aplinkos veiksnių rūšiai priskiriami lėčiau besikeičiantys veiksniai, kurių kitimui

įmonė turi mažiau įtakos. Panašius verslo aplinkos veiksnius kaip J. Worthingtonas ir C. Brittonas išskiria E. Bagdonas ir L. Bagdonienė (2000). Verslo aplinkos veiksniai pagal jų rūšis išvardinti 3 paveiksle.

3 pav. Verslo aplinkos rūšys (Worthington, Britton 2006)

Fig. 3. Business environment types (Worthington, Britton 2006)

Dažniausiai vertinami verslo aplinkos veiksniai nustatomi išanalizavus žinomiausias verslo aplinkos vertinimo metodikas – Pasaulio ekonomikos forumo, Pasaulio banko, Heritage fondo, leidinio „The Economist“ EIU (The Economist Intelligence Unit) padalinio ir Šveicarijos Tarptautinio vadybos plėtros instituto (IMD) (Samoška 2011).

Žemiau esančioje 1 lentelėje pateikiamas penkiuose analizuotuose modeliuose ir metodikose vertinamų verslo

aplinkos veiksnių palyginimas. Lentelėje įtraukti verslo aplinkos veiksniai, kurie vertinami ne mažiau nei 3 iš 5 pasirinktų modelių ir metodikų. Iš viso tokių veiksnių

yra 11, juos laikome pagrindiniais verslo aplinkos veiksniais.

1 lentelė. Lyginamoji verslo sąlygų vertinimo modelių analizė pagal vertinimo požymius

Table 1. Analysis of ease of doing business assessment models due to evaluation principles

Veiksniai	Vertinimą atliekanti institucija				
	Pasaulio bankas	Pasaulio ekonomikos forumas	Tarptautinis vadybos plėtros institutas	Economist Intelligence Unit	Heritage fondas
Verslo pradėjimas	x	x	x	x	x
Leidimų gavimas	x			x	x
Darbo rinka	x	x	x	x	x
Kredito gavimas	x	x	x	x	
Investuotojų apsauga	x	x	x	x	
Mokesčių mokėjimas	x	x		x	
Prekyba su užsieniu	x	x	x	x	x
Infrastruktūros lygis		x	x	x	
Sveikatos apsauga		x	x	x	
Korupcija		x	x		x
Rinkos dydis		x	x	x	

Iš lentelės duomenų matome, kad tik trys veiksniai („verslo pradėjimas“, „darbo rinka“ ir „prekyba su užsieniu“) yra vertinami pagal visus penkis analizuotus modelius ir metodikas. Kiti lentelėje įvardinti veiksniai vertinami ne pagal visus, bet ne mažiau nei pagal 3 iš 5 verslo sąlygų vertinimo modelių ir metodikų. Lentelėje sužymėti pagal kiekvieną modelį vertinami veiksniai iš sudaryto pagrindinių verslo sąlygų palankumo veiksnių. Daugiausia iš pagrindinių verslo aplinkos veiksnių yra vertinama pagal Pasaulio ekonomikos forumo metodiką ir EIU verslo aplinkos reitingo modelį (po 10), mažiausiai – pagal Heritage fondo metodiką (4). Rinkos dydis ir korupcijos lygis yra verslo aplinkos veiksniai, kurie įtakoja likusius vertinamus verslo aplinkos veiksnius, ir yra sunkiai įvertinami atskirai (Jiang, Shen 2010). Pasaulio banko metodikoje analizuojami kiekvienos šalies didžiausio miesto duomenys, tai neabejotinai įtakoja vertinimo rezultatus dėl kai kurioms šalims būdingo didelio atotrūkio tarp didmiesčių ir periferijos (Quevit 1992). Miestų konkurencingumo indekso metodikoje, Pasaulio banko verslo sąlygų vertinimo metodikoje laikoma, kad rinkos dydžio įtaka pasireiškia netiesiogiai sustiprindama kitus į vertinimą įtrauktus veiksnius. Toks požiūris grindžiamas mokslininkų išvadomis, kad miesto dydis tiesiogiai koreliuoja su nedarbo lygiu (Alperovich 2002, Sirmans 1977),

atlyginimo dydžiu (Echeverri-Carroll, Ayala 2009), kitais veiksniais.

Šių laikų mokslininkai svarbiu verslo aplinkos gerinimo veiksniu laiko šalies gebėjimą vystyti inovatyvias technologijas (Cho et al. 2002).

Verslo aplinkos veiksnių vertinimo kriterijų ypatumai

Verslo aplinkos veiksniai negali būti įvertinami remiantis vienu kriterijumi, priešingu atveju vertinimo išsamumas keltų abejonių, rezultatai būtų sunkiai interpretuojami. Siūloma verslo aplinkos vertinimui pasitelkti daugiakriterinius vertinimo metodus. Daugiakriteriniai vertinimo metodai yra analitinis įrankis skirtas įvertinti alternatyvas remiantis dideliu kriterijų skaičiumi (Tsaur, Tzeng, Wang 1997; Wang, Lee 2009; Tsou 2008; Singh, Benyoucef 2011).

Pavyzdžiui verslo aplinkos veiksnys „mokesčių mokėjimas“ dėl savo kompleksiško negali būti išsamiai ir suprantamai įvertinamas remiantis vieninteliu kokybiniu arba kiekybiniu rodikliu. Siekiant išsamios informacijos vertinimo rezultatų naudotojui pateikimo, mokesčių mokėjimo veiksnys turėtų būti vertinamas pagal keletą kriterijų. Pasaulio banko vertinimo metodikoje mokesčių mokėjimas vertinamas remiantis kiekybiniais šiais kriteri-

jais – sugaištamas laikas per metus mokant mokesčius, mokesčių kiekis vienetais, vidutinio pelno ir vidutinės sumokamos mokesčių sumos santykis. Šie kriterijai taip pat turi savo specifikaciją, kaip ir praėjusiame skyriuje aptarti verslo aplinkos veiksniai. Metodikoje aprašoma kas vertinimo metu yra laikoma mokesčiais (ne visos šalyje veikiančios įmonės moka vienodos rūšies mokesčius – akcizas, pridėtinės vertės, lengvatiniai pelno mokesčiai, taršos mokesčiai ir kt. išlygos), kas yra laikoma procedūra ir kaip apskaičiuojamas jai įvykdyti sugaištamas laikas.

Verslo aplinkos veiksnių ir veiksnių vertinimo kriterijų analizės apibendrinimas

Apibendrinant penkias analizuotas verslo aplinkos vertinimo metodikas ir jose minimus verslo aplinkos veiksnius ir jų vertinimo kriterijus, išskiriame šiuos pagrindinius bruožus:

1) vertinamų veiksnių kiekis pagal skirtingus modelius smarkiai skiriasi (nuo 19 iki 245 kriterijų). Tendencinga, kad pagal kokybinius metodus taikančius modelius vertinų veiksnių skaičius ženkliai didesnis – 113, 245 ir 91 vertinamų veiksnių lyginant su 19 ir 29 vertinamais veiksniais pagal modelius, taikančius kiekybinius vertinimo metodus. Siūlome koncentruoti vertinamų veiksnių skaičių, nes didelė dalis vertinamų veiksnių turi mažą reikšmę verslo sąlygų palankumui;

2) vertinamų veiksnių sudėtis pagal palygintus modelius mokslinėje literatūroje nėra kritikuojama ir vertinamų veiksnių įtaka verslo aplinkai nėra ginčijama, aptariamas tik pavienių metodikose įtrauktų veiksnių vertinimo tikslingumas (korupcija, rinkos dydis), nėra kritikuojamų veiksnių rinkinių;

3) kadangi verslo aplinkos veiksniai yra vertinami pagal kompleksinius kriterijus, vertinant yra taikomas kriterijų grupavimo metodas. Tokiu būdu supaprastinama įverčių apskaičiavimo sistema ir sudaromos prielaidos esant būtinybei įverčius pagal atskiras kriterijų grupes (grupinius kriterijus) tikslinti reikšmingumo koeficientais. Pagal grupinius kriterijus vertinami bendriniai verslo aplinkos veiksniai, atskiros sritys, turinčios įtakos verslo aplinkai. Grupiniai kriterijai sudaryti iš to grupinio kriterijaus specifika atitinkančių ir apibūdinančių kriterijų. Siūlome patobulinti kriterijų grupavimo principą, į vieną grupinį kriterijų neapjungiant pagal kiekybinius ir kokybinius metodus vertinamų veiksnių vertinimo kriterijų.

Išvados

1. Verslo aplinka apibrėžiama kaip kompleksiskai veikiančių politinių, ekonominių, kultūrinių, techninių ir socialinių veiksnių visuma, daranti įtaką verslo subjektui ir jo vykdomos veiklos efektyvumui.

2. Verslo sąlygų, verslo aplinkos ir konkurencingumo sąvokos mokslinėje literatūroje dažnai tapatinamos. Nors iki šiol mokslininkų tarpe nėra sutarta dėl vieningos konkurencingumo sąvokos taikymo, galime teigti, kad verslo sąlygos (verslo aplinka) šalyje yra tiesiogiai šalies konkurencingumas lemiantis veiksnys.

3. Konkurencingumas, verslo aplinkos palankumas šalyje įtakojamas daugelio veiksnių, kurie gali būti įvertinami remiantis daugiakriterine vertinimo sistema, kurios sudarymas ir įgyvendinimo eiga aprašoma konkrečiame vertinimo modelyje ar metodikoje.

4. Siekiant kuo tiksliau įvertinti verslo aplinkos veiksnius būtina išsamiai aprašyti verslo aplinkos veiksnių ir jų vertinimo kriterijų specifikacijas, tinkamai sugrupuoti vertinimo kriterijus, kad būtų išvengta vertinamų duomenų dubliavimosi atvejų.

5. Išanalizavę ir palyginę esamas verslo aplinkos vertinimo metodikas galime teigti, kad jose dauguma vertinamų verslo aplinkos veiksnių yra panašūs, tačiau šie veiksniai vertinami pagal skirtingus kriterijus, taip pat taikomi skirtingi duomenų sintezavimo metodai.

Literatūra

- Acar, A. Z.; Zehir, C. 2010. The Harmonize Effects of Generic Strategies and Business Capabilities on Business Performance, *Journal of Business Economics and Management* 11(4): 689–711.
- Alperovich, G. 2002. City Size and the Rate and Duration of Unemployment: Evidence from Israeli Data, *Journal of Urban Economics* 34 (3): 347–357.
- Bagdonas E., Bagdonienė, L. 2000. Administravimo principai: Vadovėlis. Kaunas: Technologija, 228.
- Begg, I. 1999. Cities and competitiveness, *Urban Studies* 36 (5/6), 795–809.
- Balkytė, A.; Tvaronavičienė, M. 2010. Perception of competitiveness in the context of sustainable development: facets of “Sustainable competitiveness”, *Journal of Business Economics and Management* 11 (2): 341–365.
- Bersėnaitė, J. 2008. Verslo aplinka ir jo rėmimas Lietuvoje, *Ekonomika ir Vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 3 (12): 30–38.
- Cho, D. S.; Moon, H. Ch. 2002. *From Adam Smith to Michael Porter: Evolution of Competitiveness Theory*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Čiburienė, J.; Zaharieva, G. 2006. Tarptautinė prekyba kaip konkurencingumo veiksnys: Lietuvos ir Bulgarijos situacijos palyginimas, *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics* 49 (4): 48–56.
- Echeverri-Carroll, E. L.; Ayala, S. G. 2009. Urban Wages: Does City Size Matter?, *Urban Studies* 48 (2): 253–271.

- Ginevičius, R.; Čirba, S. 2009. Additive Measurement of Market Concentration, *Journal of Business Economics and Management* 10 (3): 191–198.
- Ginevičius, R. 2010. The effectiveness of cooperation of industrial enterprises, *Journal of Business Economics and Management* 11 (2): 283–296. doi: 10.3846/jbem.2010.14
- Huggins, R. 2000. An index of competitiveness in the UK: local, regional and global analysis. In *Dimensions of Competitiveness: Issues and Policies*, 163–182.
- Jiang, Y.; Shen, J. 2010. Measuring the urban competitiveness of Chinese cities in 2000, *Cities*, 27 (5): 307–314.
- Jewell, B. R. 2002. *Integrutos verslo studijos*. Vilnius: The Baltic Press, 487.
- Ming, X.; Weihua, C. 2010. Coal Industry International Competitiveness Comprehensive Evaluation and Improving Path, *Knowledge Discovery and Data Mining, 2010. WKDD '10. Third International Conference on 9–10 Jan. 2010*. 167–170.
- Navickas, V.; Malakauskaitė, A. 2010. Konkurencingumo vertinimo metodologinės problemos ir ribotumas, *Verslas: Teorija ir praktika* 11 (1): 5–11.
- Olsthoorn, X.; Tyteca, D.; Wehrmeyer, W.; Wagner, M. 2001. Environmental Indicators for Business: A Review of the Literature and Standardisation Methods, *Journal of Cleaner Production* 9 (5): 453–463.
- Quevit, M. 1992. The Regional Impact of the Internal Market: A Comparative Analysis of Traditional Industrial Regions and Lagging Regions, *Regional Studies* 26 (4): 349–360.
- Samoška, M. 2011. Verslo sąlygų vertinimo metodų analizė, *Mokslas – Lietuvos ateitis* 3 (4): 82–89.
- Sin, L. Y. M.; Tse, A. C. B.; Yau, O. H. M.; Chow, R. P. M.; Lee, J. S. Y. 2005. Market Orientation, Relationship Marketing Orientation, and Business Performance: The Moderating Effects of Economic Ideology and Industry Type, *Journal of International Marketing* 13(1): 36–57.
- Singh, R. K.; Benyoucef, L. 2011. A fuzzy TOPSIS based approach for e-sourcing, *Engineering Applications of Artificial Intelligence* 24 (3), 437–448.
- Sirmans, C. F. 1977. City Size and Unemployment: Some New Estimates, *Urban Studies* 14 (1): 99–101.
- Trabold, H. 1995. Die internationale Wettbewerbsfähigkeit einer Voppswirtschaft, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung. Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung 2. Dunker&Humblot: Berlin, 169–183.
- Tsaur, S. H.; Tzeng, G. H.; Wang, K. C. 1997. Evaluating tourist risks from fuzzy perspectives, *Annals of Tourism Research* 24 (4), 796–812.
- Tsou, C. S. 2008. Multi-objective inventory planning using MOPSO and TOPSIS, *Expert Systems with Applications* 35 (1e2), 136–142.
- Vijeikis, J. ; Makštutis, A. 2009. Small and Medium-sized Business Competitiveness in Lithuania. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 15 (2): 328–338.
- Wang, T. C.; Lee, H. D. 2009. Developing a fuzzy TOPSIS approach based on subjective weights and objective weights, *Expert Systems with Applications*, 36 (5), 8980–8985.
- Worthington J.; Britton C. 2006. *The Business Environment*. London: Pearson Education Limited, 527.

BUSINESS ENVIRONMENT INDICATORS AND ITS ASSESSMENT CRITERIA

M. Samoška

Abstract

The study deals with competitiveness, business conditions and business environment concept and its assessment models. Concept differences based on scientific literature are overviewed in the article. Also business environment assessment factors and its assessment criterias are discussed and analyzed. Analysed models describe conditions for doing business in a certain country that is being ranked and evaluated. However obvious need for improvement in methodology accrues while analysing five most known models in a comparative way.

Keywords: competitiveness assessment, business conditions, criteria analysis, indicator weights.